

KANCELARIA SENATU

BIURO ANALIZ, DOKUMENTACJI I KORESPONDENCJI

Warszawa, dnia 31 sierpnia 2018 r.

BADK/DPK.133.69.2018 MK

P9-35/18	Data wpływu petycji 12 lipca 2018 r.
	Data sporządzenia informacji o petycji 30 sierpnia 2018 r.

UPRAWNIENIA EMERYTÓW

TEMAT

**PRAWO DO SKŁADEK ODPROWADZONYCH DO ZUS
PO ZMARŁYCH WSPÓLMAŁŻONKACH**

WNOSZĄCY PETYCJE: petycja zbiorowa

Grupa emerytów (wdów i wdowców).

PRZEDMIOT PETYCJI:

Podjąć inicjatywę ustawodawczą dotyczącą zmiany ustawy z 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, celem wprowadzenia zasady doliczania do emerytur wdów i wdowców procentowej kwoty od składek odprowadzonych do Zakładu Ubezpieczeń Społecznych przez ich zmarłych współmałżonków.

UZASADNIENIE WNOSZĄCYCH PETYCJE:

Autorzy petycji postulują ustanowić zasadę o doliczaniu do emerytur wdów i wdowców kwoty, procentowo określonej przez ustawodawcę, z tytułu składek odprowadzonych do Zakładu Ubezpieczeń Społecznych przez ich zmarłych współmałżonków.

W opinii wnoszących petycję „odprowadzane składki do ZUS przez zmarłych współmałżonków to pieniądze rodziny, na którą tak bardzo i słusznie stawia obecny rząd. Małżonkowie pozostali przy życiu mogliby mieć łatwiejsze życie na starość, gdyby decyzji rządu w swoich zamiarach podjęli decyzję ustawową doliczenia kwot do emerytur wdów i wdowców (...), chociaż w jakimś określonym procencie od składek wpłaconych przez współmałżonków”.

STAN PRAWNY:

Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny (Dz. U. z 2018 r. poz. 1025) w dziale III „Wykonanie i skutki niewykonania zobowiązań z umów wzajemnych” w art. 487 stanowi, że wykonanie i skutki niewykonania zobowiązań z umów wzajemnych podlegają przepisom działów poprzedzających, o ile przepisy działu niniejszego nie stanowią inaczej. Umowa jest wzajemna, gdy obie strony zobowiązują się w taki sposób, że świadczenie jednej z nich ma być odpowiednikiem świadczenia drugiej.

Ustawa z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz. U. z 2017 r. poz. 1778 ze zm.) do ubezpieczeń społecznych zalicza: ubezpieczenie emerytalne, ubezpieczenia rentowe, ubezpieczenie chorobowe i ubezpieczenie wypadkowe. Każdy z rodzajów ubezpieczeń powiązany jest z odpowiednim rodzajem składek, które wpływają do czterech odrębnych funduszy: emerytalnego, rentowego, chorobowego i wypadkowego. Do ubezpieczeń społecznych nie zalicza się ubezpieczenia zdrowotnego, które wchodzi w skład odrębnego systemu.

Ustawa definiuje konto ubezpieczonego (art. 4 pkt 7), na którym ewidencjonowane są składki oraz informacje o przebiegu ubezpieczeń społecznych danego ubezpieczonego.

Ustawa z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz. U. z 2018 r. poz. 1270) określa: warunki nabywania prawa do świadczeń pieniężnych z ubezpieczeń emerytalnego i rentowych, zasady ustalania wysokości świadczeń, a także zasady i tryb przyznawania oraz wypłaty świadczeń.

Świadczenia na warunkach i w wysokości określonych w art. 2 ust. 1 przysługują:

- 1) ubezpieczonym, jeżeli spełniają warunki do nabycia prawa do świadczeń pieniężnych z ubezpieczenia emerytalnego i rentowych Funduszu Ubezpieczeń Społecznych;
- 2) członkom rodziny po ubezpieczonym albo po osobie uprawnionej do tych świadczeń.

Do świadczeń objętych ustawą (art. 3) należą:

- 1) emerytura (w tym emerytura częściowa);
- 2) renta z tytułu niezdolności do pracy (w tym renta szkoleniowa);
- 3) renta rodzinna;
- 4) dodatek pielęgnacyjny;
- 5) dodatek do renty rodzinnej dla sieroty zupełnej;
- 6) zasiłek pogrzebowy.

Renta rodzinna jest pochodnym świadczeniem z ubezpieczenia społecznego, przysługującym uprawnionym członkom rodziny z tytułu utraty żywiciela.

Wdowa nabywa prawo do renty rodzinnej w następujących sytuacjach: (art. 70)

- 1) w chwili śmierci męża osiągnęła wiek 50 lat lub była niezdolna do pracy (nie później jednak niż w ciągu 5 lat od śmierci męża lub od zaprzestania wykonywania funkcji opiekuńczych w stosunku do osób wymienionych w art. 70 ust. 1 pkt 2);
- 2) wychowuje co najmniej jedno z dzieci, wnuków lub rodzeństwa uprawnione do renty rodzinnej po zmarłym mężu, które nie osiągnęło 16 lat, a gdy uczy się w szkole – 18 lat;
- 3) sprawuje pieczę nad dzieckiem całkowicie niezdolnym do pracy oraz do samodzielnej egzystencji lub całkowicie niezdolnym do pracy, uprawnionym do renty rodzinnej;

Ustawodawca dopuścił możliwość nabycia renty rodzinnej przez małżonkę rozwiedzioną lub wdowę, która do dnia śmierci męża nie pozostawała z nim we wspólności małżeńskiej, jeżeli oprócz spełnienia warunków z art. 70 ust. 1 lub 2 dodatkowo miała w dniu śmierci męża prawo do alimentów z jego strony ustalone wyrokiem lub ugodą sądową.

W razie zbiegu u jednej osoby prawa do kilku świadczeń przewidzianych w ustawie wypłaca się jedno ze świadczeń – wyższe lub wybrane przez zainteresowanego (art. 95 ust. 1).

DZIAŁANIA POWIĄZANE:

W Senacie VIII kadencji prowadzono prace nad petycją P8-09/13, wniesioną 21 grudnia 2012 r. przez osobę fizyczną, w sprawie przyznania emerytom (wdowom, wdowcom) prawa do dodatku w wysokości 50% emerytury zmarłego współmałżonka.

Autor petycji uznał, że nie są przestrzegane zapisy Konstytucji RP, w szczególności postanowienia art. 64 gwarantującego każdemu obywatelowi prawo do własności, innych praw majątkowych oraz prawo dziedziczenia. Powołał się na to, że art. 64 ust. 3 Konstytucji stanowi, że ograniczenie własności może nastąpić tylko w drodze ustawy i tylko w zakresie, w jakim nie narusza ona istoty prawa własności.

Zdaniem autora petycji, w kontekście przywołanych przepisów, prawa własności do emerytury nabytej przez współmałżonka został niesłusznie pozbawiony drugi ze współmałżonków pozostający przy życiu, w przypadku gdy oboje już wcześniej pobierali świadczenia emerytalne.

Komisja Praw Człowieka, Praworządności i Petycji 6 sierpnia 2013 r. rozpatrzyła petycję. Po przeprowadzeniu dyskusji, senatorowie w głosowaniu zdecydowali o niepodjęciu dalszych prac nad petycją.

Interpelacja nr 15598 do ministra rodziny, pracy i polityki społecznej w sprawie różnej sytuacji wdów, które korzystają z renty rodzinnej. Resort w odpowiedzi z 16.10.2017 r. stwierdził m.in., że ustawodawca tworząc powszechny system ubezpieczeń społecznych przewidział zabezpieczenie członków rodziny osoby zmarłej, świadczeniem mającym na celu zapewnienie środków pieniężnych po śmierci ubezpieczonego jest renta rodzinna.

Ministerstwo podkreśliło, że renta rodzinna stanowi odrębne świadczenie z systemu ubezpieczeń społecznych, wtórne w stosunku do prawa do emerytury lub renty z tytułu niezdolności do pracy, które przysługiwało lub przysługiwałoby osobie zmarłej. Jednakże nabycie renty rodzinnej nie stanowi przeniesienia świadczenia po zmarłym, na rzecz członka rodziny, co oznaczałoby faktyczne dziedziczenie emerytury lub renty po zmarłym. Jest to nabycie prawa do odrębnego świadczenia o charakterze alimentacyjnym, którego funkcją jest kompensacja zmniejszonych lub utraconych dochodów, jakie zapewniał zmarły swojej rodzinie i bliskim. Natomiast wysokość świadczenia jest efektem wypracowania stażu ubezpieczeniowego przez nieżyjącego członka rodziny i konsekwencją opłacania przez niego składek na ubezpieczenie społeczne.

INFORMACJE DODATKOWE:

Z definicji umowy wzajemnej (art. 487 § 2 k.c.) wynika, że jest to umowa dwustronnie zobowiązująca, na podstawie której każda ze stron jest jednocześnie

wierzycielem i dłużnikiem. Istotą umowy wzajemnej, należy upatrywać w tym, że między świadczeniami stron zachodzi swoista relacja. Świadczenia nie muszą być obiektywnie równoważne, decyduje tu ocena (uznanie) stron.

Sąd Najwyższy w wyroku z 20 października 2006 r., sygn. akt IV CSK 125/06, orzekł: „umowa ubezpieczenia nie jest umową wzajemną w rozumieniu art. 487 § 2 Kodeksu cywilnego”.

Przepisy emerytalno-rentowe w Polsce nie przewidują możliwości przyznawania dodatków do emerytury wdowy (wdowca) po zmarłym współmałżonku, który też był emerytem (emerytką). W takiej sytuacji wdowa (wdowiec) może jedynie ubiegać się o przyznanie renty rodzinnej po mężu (żonie).

Renta rodzinna stanowi odrębne świadczenie z systemu ubezpieczeń społecznych, wtórne w stosunku do prawa do emerytury lub renty z tytułu niezdolności do pracy, które przysługiwałoby zmarłemu. Jest ona wypłacana w przypadku wystąpienia ryzyka ubezpieczeniowego jakim jest śmierć żywiciela rodziny, a jej konsekwencją jest utrata bądź pomniejszenie środków utrzymania.

Renta rodzinna dla jednej osoby uprawnionej (np. wdowy-wdowca) przysługuje w wysokości stanowiącej 85% wysokości świadczenia¹, które otrzymywał zmarły.

W przypadku zbiegu u jednej osoby prawa do kilku świadczeń z tytułu ubezpieczenia społecznego wypłaca się tylko jedno z nich – wyższe lub wybrane przez zainteresowanego. Nadrzędną zasadą obowiązującą w polskim systemie ubezpieczeń społecznych jest niełączenie prawa do świadczeń z różnych tytułów, które chronią ściśle określone sytuacje życiowe (ryzyka ubezpieczeniowe).

Obowiązujący w Polsce od 1989 r. repartycyjny charakter systemu ubezpieczeń społecznych jest oparty na zasadzie tzw. umowy generacyjnej. Oznacza to, że pracujący płacą składki, które od razu są przeznaczane na bieżącą wypłatę emerytur, rent i różnego rodzaju zasiłku dla osób spełniających warunki określone przepisami. Składki wpłacane przez ubezpieczonego nie stanowią jego osobistego kapitału, a świadczenia przyznane na podstawie środków zgromadzonych na indywidualnym koncie ubezpieczonego w Zakładzie Ubezpieczeń Społecznych (w ramach tzw. I filaru) nie podlegają dziedziczeniu po śmierci ubezpieczonego.

OPRACOWAŁA

Marzena Krysiak

WICEDYREKTOR

Danuta Antoszkiewicz

¹ Minimalna wysokość renty rodzinnej w 2018 r. wynosi 1235, 76 zł (kwota obowiązuje od 1 marca 2018 r.).